

**KOZANOĞULLARI
(KOZANDAGILILAR)**

Mustafa ONAR

Kozanoğulları, Antitroslar da denilen Kozandagi'nda, yaklaşık iki yüzyıl derebeylik süren, kimi zaman komşu derebeylerle, kimi zaman devletle çelişkiye düşen, dahası savasan bir oymaktır.

Kozan-Kozandagi

Kozanoğulları gibi ezgilerle türkülerde duyulan Kozandagi, Çukurova'nın kuzeyini kapsayan adı gibi dağlık bir yöredir. Doğusu: Göksün, batısı: Yahyali-Develi dağlarına, kuzeyi: Tufanbeyli yöresinin bir bölümünü alarak Zamanti ırmağına dayalıdır. Ormanlık da olan yörenin bütüne yakın yerleşimleri Varsaklıdır. Çok dağlı, çok vadili oluşu nedeniyle, "kuz" denilen, güneş görmeyen gölgelik yerleri de çoktur. Yörede araştırmalar yapan folklorcu Ali Rıza Yalman, "kuz" un, Farsça çoğul eki "an" la birleşerek "**Kuzan**" adını aldığı görüşünde(1) Prof. Faruk Sümer de görüşüne katılmaktadır. Yörelilik olarak biz de katılıyoruz.

Çocukluğumuzdaki yaşlılardan duyduğumuz da hep "**Kuzan**", "**Kuzanoğlu**" biçimindeydi. Ancak, 1928 yazı değişiminde "o", "ö", "u", "ü" sesleri veren Arapça'nın "**vavi**", "o" ile geçirildiğinden, Kuzan, Kozan oldu. Biz de Kozan demeye, Kozan yazmaya başladık.

Kozan, şimdi bir ilçe merkezidir. 30 Aralık 1923 öncesindeki adı "Sis"ti. Ondan 58 yıl önce 1865'te **Firka-i İslahiye**, Kozan sancığının merkezi edince(2), Kozan'la ilk ilişkisi kuruldu. Anılan 30 Aralık 1923'te, II Genel Meclisi'nin, Sis adını Kozan'a dönüştürmesi(3), aynı yıl Kozan ilinin de kurulması ile, Sis adı unutulur oldu, yerini Kozan aldı. Böylece Kozan, dağdan ovaya indi.

Kozanogullari

Cevdet Pasa'nin, söylentilere iliskin saptamalarına göre, Kozanogullari Gaziantep'in Kozan köyünden geliyor, Arikli Varsaklarmin kedhüdası oluyorlar(4). Yerli olmayanların yerlilere kedhüda olması oldukça güçtür. Bu nedenle, "Kuzan" görüşüne katıldığımızı yineliyor, Kozanoglu adinin yöreden alındığını savunuyoruz. Oymagin torunlarından Abdurrahman Münir Kozanoglu ise, Kozanogullan adli broşüründe, "koson" sözcüğünün asinarak "kozan"lastigim belirtiyor (5). Bu görüş, kanımızca "s" ile ikinci "vav"ın degistirilmesine dayanıyor. Zorlanarak "s", "z", ikinci vav da "a" ediliyor. "Koson" da zorlamalarla "Kozan"lastiriliyor. Oysa, "Koson"un dogrusu "Kusun" dur. Kusun adli bir oymak da vardır.

Devlet arşivlerinde Kozanogullari adi ancak 17. Yüzyil sonlarında görülüyor. İkinci Süleyman, 1690 Avusturya savaşında, yardım istediği oymaklar arasına Kozanogullarını da katıyor(ö). Daha önce görülmeysi güçsüzlüklerini kanıtlıyor. Buna karsin, Abdurrahman Münir Kozanoglu, anılan broşüründe dönemin ünlü ozanı Karacaoglan'ın, Kozanogullari'ndan korkarak Van'a kaçtığını yazıyor(7). Oymaginın, önceleri de güçlü olduğunu belirtmek istiyor. Gerçekte ise, ondan 18 yıl sonra bile güçsüzlükleri görülüyor. Üçüncü Ahmet, 1708'de "Saki" suçlaması ile, ağalarını Niğde kalesine hapsediriyor (8).

Güçlü dönemleri, Büyük Yusuf Ağanın 18. Yüzyil sonlarında oymagin basına geçmesi ile basılıyor. 1778'de başlayan bu gelişme 1865'e dek sürüyor. Bu süre , yaklaşık bir insan yaşamı yanında, Emevi devletinin yaşamına da denk sayılır. Ancak, güçlenince Kozandagi ile yetinmiyorlar. Çukurova'ya açılıyorlar. Imamoglu ilçesi, Anavarza Kalesi, Ceyhan ırmağı egmeci güney sınırları oluyor. Kars (Kadirli), Sis (Kozan) sancaklarını da devletten ayırarak buyruklarına alıyorlar.

Ama devlet de bos durmuyor. Uzlaşık olduğu Çapanogullarını üzerlerine saldiriyor. 1783'te, Kozanogullari'nin Belenköy merkezi yakınlarındaki çarpışmada Çapanogullari yeniliyor (9). Çapanogulların yenilgisi, gerçekte destekçileri devletin de yenilgisi oluyor (10).

Her olayı kendilerine özgü dizelerle anlatan ozanlar, bunu da;

Çapanoglunun kursunu çatır patır
Kozanoglu'nunki hiç saymaz hatır Su
dağın ardında üç bin Çapanlı yatır
Yusuf beyim emme de atmış satır

dizeleriyle anlatıyor.

1817'de derebeyliği iki oğluna bölüştüren Büyük Yusuf Ağa, merkezi Belenköy olan Bati Kozan'ı büyük oğlu Sari Ali' ye, merkezi Gürlesen olan

Doğu Kozan'ı küçüğü Samur'a veriyor. Bölünüsten yararlanmak isteyen devlet, Belenköy'ü sancak merkezi, Sari Ali'yi de o zamanki adı ile **kaymakam** edip, sancak yöneticiliğine atayarak Ankara'ya bağlıyor. Gürlesen yakınlarındaki yerleşenleri hep Ermeni olan eski adı Hacı, simdiki adı Saimbeyli'yi ilçe merkezi, Samur Agayı da o zamanki adıyla "**müdür**" edip, ilçe yöneticiliğine atayarak Maras sancagina bağlıyor. Böylece, bir yandan daha da bölerek güçlerini azaltıyor, bir yandan da bütün halkı Ermeni olan Saimbeyli'ye Türkleri de yerleştirmeyi amaçlıyor. Ancak, amacının sonucusu gerçekleşiyor. Saimbeyli'ye Türkler de yerleşiyor. İslam Mahallesi kuruluyor. Hıristiyanlıktan dönenler de oraya tasiniyorlar. Mahalle bugün bile adım koruyor (11).

İlk iki amaçları gerçekleşemediğinden, yöreye devlet gücü sokulamıyor. Kozanogulları'nın Agalıkları sürüyor. Devlete ne vergi, ne de asker veriyorlar. Üstelik, başka yerlerdeki asker kaçaklarının da sığınakları oluyorlar. Bir evi, bir esegi, bir çift öküzü, iki keçisi ile ekecek bir yeri olanları ağır vergiye bağlıyorlar. Asker olmak istemeyen halk, ağır vergilerine katlanmak zorunda kalıyor. Almanlar hep Kozanogulları'nın kalıyor. Devlete verilmiyor.

Bölünmeden yararlanarak yöreyi buyruguna almak isteyen devlet, Çapanogullarını ikinci kez üzerlerine saldırtıyor. Büyük Yusuf Ağa dönemindeki yenilgilerinin de öcünü almak isteyen Çapanogulları, saldırdılarım, güçsüz sandıkları Samur Ağa üzerine yöneltiyorlar. Samur Ağanın yandaşları Avsarlar'ın yayla döneminde çıkan çarpışma, Tufanbeyli yakınlarındaki genel adı Göksu ama, orada Magara Suyu denilen ırmığın Katrangediği kesiminde, Avsar ağırlığında sürüyor (12). Sürüsünü, Samur Ağa'nın ozanı Avsar kökenli Dadaloğlu, aşağıdaki dörtlüklerle siirleştiriyor. Siir, değişik yerlerde değişik biçimde bulunuyorsa da (13) biz, ünlü halkbilimci Prof. Pertev Naili Boratav'm Paris'ten gönderdiği özel mektupta olanını sunuyoruz.

Magara suyunda kavga kuruldu. Öttü tüfek
davlumbazlar vuruldu Duydum Bozoklu'
nün (14) beli kırıldı Bin atliya yamaç ünü
beylerin

Cadoglu geliyor bakın ilvana
Öttü tüfek seyreyleyin dumana
Uğrunda Avsar var sen seni sina
Elden ele gider ünü beylerin (15)

Küçük Hacı ile Gög Ahmet geldi
Elaman vermedi hepsini kirdi Her
birine yetmez böyle bes ordu
Istanbul' a indi ünü beylerin

Ali Beyim attigini düşürdü
Cadoglu'nun tedbirini sasirdi
Magarali soyuntusun desirdi Kanli
gömlek oldu donu beylerin

Ali Bey' in oglu Del'Osman Ali
Alayından zorbaz idi Zor Veli
Bagrini kursuna verdi Seyf Ali
Etten kale oldu cani beylerin

Yasa Dadaloglum sen binler yasa
Cadoglunu düşürdüler telasa
Yaralının önü indi Maras'a Necip
Pasa çifte çeksin tugların

"Istanbul'a indi ünü beylerin" dizesi ile **"Necip Pasa çifte çeksin tugların"** dizesi, Osmanlıların Çapanogullarına desteğini tartışılmaz ediyor. Çapanogullarının başarısı devletin de başarısı olacaktı, tersi oldu. Başarı gene Kozanogulları ile yandısı Avsarlar'da kaldı. Dörtlüklerde adları geçenler de hep Avsar'dır.

Kozanogulları'nın böylesine güçlü dönemlerinde, Batı Kozan'da San Ali Aga'nın oğlu Mehmet, babasını yayla çadırında asarak öldürdü, yerine aga oldu. Ama, Agalıktan çok **"Çadirci Mehmet"** sani ile anıldı. Agabeyini öldürdüğü için yegeni Mehmet'le bozusan Samur Aga, o dönemde Çukurova'yi yönetiminde bulunduran Mısırlı İbrahim Pasaya, yegenini Agalıktan düşürürse, bütün Kozani kendisine bırakacağını bildirdi.

Samur Aganın isteğini isleme koyan İbrahim Pasa, Arap askerlerinden kurulu bir birliği Çadirci üzerine yolladı. Atlannın kışnemesi, nallarının sakırdamasıyla yollarda korku saçan İbrahim Pasa birlikleri, Çadirci Mehmet'i korkutamadı. Dağ savaşlarının ustası Varsaklar önünde beklemedikleri yenilgiyi alarak, gerisingeri kaçtılar. İlk yenilgiyi de Çadirci'nin Varsaklar'ından aldılar (16). Yenilgileri, Kozanogulları ile anlaşılamayan Osmanlıları'da sevindirdi.

Kozanoğlu yenilgisini sindiremeyen İbrahim Pasa ise, 1835'te Menemencioglu Ahmet Bey komutasında üç tümenlik birlik gönderdi. Menemencioglu Ahmet Beyin yazdığına göre (17), Mansurlu dolaylarındaki çarpışmada Çadirci birlikleri yenildi. Sonuca sevinen İbrahim Pasa, yanına

gelen Samur Aganın oğlu Mehmet'e, "**Menemencioglu, Kozanın bir ucundan girdi, bir ucundan çıktı**" diye övündü. Bu olaylı günlerde Kozandagi'na gelen, Samur Aganın da konugu olan Fransız Hititoglu Charles Texier (Sarı Teksiye), Samur Aganın konukseverliğini överken, "**Yöreyi Misirliya sattı.**" diyerek de, eleştiriyor (18).

Dönemde çok hanımlılık modaydı. Kozanoğlu erkekleri de çok hanımlıydılar. Çok hanımlı olmasına karsın çocuksuz ölen Çadirci Mehmet'in yerine, kardesi Ömer, Aga oldu. Ömer Aganın Çadirci'ya göre yumusak olduğuna ilişkin kaniya Batılilar katılmıyorlar. Bunlardan Avustralyalı botanik bilgini Dr. Kotsch (Koçi), Adana'da Hasanpasaoglu Abdülmennan Beyden aldığı mektupla Belenköy'e geliyor. Ömer Aga'yi, öldürttüğü altı kişinin basında sert konuşmalar yaparken buluyor. Korkarak bir çınar ağacının altında bekliyor. Ömer Aga disında kırk kişi daha sayıyor. Kırk bir kisten mektubu okuyan çıkmıyor. Çevirmenle konuşmak zorunda kalan Ömer Aga, durumu öğrenince, "**gidebilirsini z**" diyor. Dr. Kotschy ile çevirmeni korka korka Maras yolculuğuna çıkıyorlar (19).

Doğu Kozanda da Samur Aganın ölümüyle yerine oğlu Mehmet geçiyor. Ama, 7-8 ay yaşayabiliyor. Küçüğü Yusuf, "**Küçük Yusuf** Aga" sani ile aga oluyor. Ancak, babasından Saimbeyli'yi (Hacin) yemlik alan kardesi Hacı, İlçe merkezi Saimbeyli olduğundan, "**Agalik benim hakkim**" diyerek, Yusufu düşürüyor. Düşmeyi sindiremeyen Yusuf da bos durmuyor. Topladığı yandaşlarla iki yıl sonra Hacı'yi düşürüp Agaligi yeniden alıyor.

Kozanogullari'nin bu çekismesinden de yararlanmak isteyen Osmanlılar, 1851'de Çatalbas Mustafa Pasa komutasında doğrudan kendi birliklerini gönderiyorlar. Kadirli yolu ile Yağibasan'a varan Osmanlı birliği de, dağ savaşlarının ustası Yusuf Aganın Varsaklarına yeniliyor.

Yenilgi sonrasında Kırım savaşı ile karşılaşan Osmanlılar, savaş sonrasında derebeylerini yok etmek amacı ile **Firka-i islahiye** birliğini oluşturdular. Çok donatımlı, çok yetkili **Firka-i islahiye**, Gavurdagi (Amanoslar) derebeylerini etkisizleştirerek, 1865 Eylülünde Kozandagi'na geldi. Doğu Kozan'da Küçük Yusuf Aga, direnisini sürdürüyordu. Ozani Dadaloglu da;

Aşğıdan iskan evi gelince Sararip da
gül benzimiz solunca Malim mülküm
seyfi gözlüm kalınca Kaypak
Osmanlılar size aman mi?

türü dörtlüklerle ona moral veriyordu (20).

Ne var ki, Osmanlılar da Yusuf Agaya aman vermemekte kararlıydı. Batı Kozan agası Ahmet Aga da, Yusuf Agaya özeniyordu ama, direnisi

baslatamıyordu. O da, babası Ömer Agayı indirerek Aga olmuş, birkaç ay önce de üçüncü evliliğini yapmıştı.

Üçüncü evliliği, Develi yöresine yayla yolculuğuna çıkan Kozan'ın Hamamköy'lüleri, Belenköy yakınlarındaki Düsmüş'te konaklayınca, Ahmet Aganın "**Dutma-Tutma**"ları, Avanlar oymağından, amcasının oğlu Hasan'la nisanlı Emine adlı kızı görünce, Ahmet Agaya, "**Bu kızı kaçırma Aga!**" diyorlar. Durumdan kuskulanan erkek kardeşleri, Emine'yi saklıyorlarsa da, Agalarından, "**Nerdeyse bulun**" buyrugunu alan "**Tutma**"lar, buldukları yerde Dervis, İbrahim, Ahmet adlı kardeşleri öldürüp, Emine'yi de ağlatarak Ahmet Aganın üçüncü esi ediyorlar. Kardeşleri için agiti durmayan Emine, **Firka-i islahiye**, Ahmet Aga'yi, Ahmet Pasa sanii ile Kütahya Mutasarrıflığına gönderirken, kaçmayı başarıyor. Üç aylık Kozanoğlu hanımlığına son vererek, eski nisanlısı Avan Hasan'la gerçek evliliğini yapıyor, anne oluyor (21). Ahmet Aga'nın, hiçbir hanımından çocuğu olmuyor. Kendisini yakın tanıyanlardan Sihlili (Develi) Kadir Aga. "**Avratları kisirdi**" diyerek, Ahmet Agaya toz kondurmuyor (22).

Kültürel Durumları

Her yörelili gibi Kozandaglıların da kendine özgü kültürleri var. Varsagıları gibi argoları ile esprileri de ünlüdür. Kozanogulları da o kültürde bulunuyor. Dağlık olusu, avcılığa özendirildiğinden, atıcılıkları gelişiyor. Savaşlardaki başarıları da atıcılıklarından kaynaklanıyor. Esprileri arasında, "**Dağlar ıssız kalsın diye, yaratılmışız**" sözleri çok duyulur. Bir başka duyulan da, "**Hallac-i Mansur geldiğinde su dağları hep atacak**" diyene, "**Hokka dağını da atacak mı?**" diye sorulur. "**Atacak**" yanıtına, "**Çok kiris kirar**" denilir (23).

Kozandagi'nin halkı gibi Kozanogulları'nın da çoğu günleri dağda-belde geçiyordu. Onlar da avcıydılar. Böyle bir gün geçiren Küçük Yusuf Aga ile kardeşi Hacı, Saimbeyli'nin Kalesekisi bağlarında karşılaşırlar. Bir mese fidanı keserek karşılıklı çekismeğe başlarlar. Çekise çekise elleri kızarır, tuttıkları yerdeki fidan kabukları soyulur. Yenilemeyeceklerini anlayarak bırakmak zorunda kalırlar (24). İste bu nitelikteki kişiler yörede etkili bir derebeylik kurarak, halkı sürekli korku içinde bulundurdular.

Hangisi olduğu kesin bilinmiyor. Sıradan kişiler birbirleriyle konuşurken, biri, "**Bey de ölür battal da ölür. İki esekli abdal da ölür. Allah büyüktür, gün gelir Kozanoğlu da.....**" deyince, Kozanoğlu'nu çadır önünde görür. Ölür sözünü söyleyemez. Ama Kozanoğlu zorlayınca, öncekileri yineleyerek, "**Kozanoğlu'da isterse ölür diyecektim, Agam**" çarpıtması ile kurtulur (25).

Birinde de, Kozanogulları kendi aralarında yol, su, dağ, bel konuşmaları yaparken, gene halktan biri, "**Çepelce'nin suyu da iyi**"

deyiverir. Çepelce Imamoglu deresinin kaynagidir. Konusma yeri Belenköy'se, 80, Gürlesen'se, 100 km'nin üzerindedir. Kozanoglu, bu sözü söyleyene, "**Destiyi al Çepelce'den su getir.**" der. Yola koyulan destili, ovaya indiginde, "**Nereye gidiyorsun?**" diyene, "**Kozandagi'nda bir bok yedim. Çepelce'de agzimi yıkamaya gidiyorum.**" yanitini verir. Bu cezalandirma, Agalarin konusmasina karisilamayacagi anlaminda yorumlaniyor (26).

Kozanogullarimn öteki derebeylerinden bir ayriligi da, onlarda, oymak yöneticisine "bey" denirken, Kozanogullari'nda "Aga" deniliyor. "Bey" sani, torunlarla yegenler için kullaniliyor. Buyruklarinda çalisanlara "**Dutma-tutma**" diyorlar. Kapali ekonomiyi yürütüyorlar, alisverislerini takasla yapıyorlardi. Para kullandiklari sanilmiyor (27).

Firka-i islahiye komutanlarından **Kurt Ismail Pasa**, Kozanogullari'ni kusatma amaci ile Tufanbeyli'nin Doganbeyli köyü yakinlarına konuslandiginda, askerinin yiyecegini yakinindaki degirmenden sagliyor. Aldiklarina karsilik vermek istedigini parayi, degirmen sahibi, para kullanmadigi için, almak istemiyor. Ama, Kurt Ismail Pasa, zorla veriyor. Kimseye de parasiz verme, diyor. Böylece, **Firka-i islahiye**, Kozandagi'na yalnız devlet otoritesini degil, parayi da getirmis oluyor. Durum bu iken, günümüz politikacılarından biri, dedesi için, "**Benim dedem, Kozanogullari'nin Maliye Naziri'ydi**" diyebiliyor. Para kullanilmayan bir yerde Maliye Bakanligi olamayacağını, duyanların degerlendirdiklerini sanıyoruz. Gene söylüyoruz. Kozanogullari'nin "**naziri**" degil "**dutmalari**" vardi.

Avciliklarından söz etmistik. Küçük Yusuf Aga, avci arkadaslarından birine, "**Kekligin en tatli yeri neresi?**" diyor. "**Kanadinin ucu**" yanitini alinca, "**Nasil olur?**" sorusunu soruyor. "**Vurdugum keklıkların baska yerini vermiyorsun ki?...Orasini veriyorsun. Orasinin tadini biliyorum**" (28) diyor. Ama, ölümüne iliskin ağıtlari da en çok kanat ucunu alanlar yakiyor. Ölümü öylesine etkilemiş ki, Dadaloglu gibi koçaklamacılar bile (29);

Nolaydi da Kozanoglum nolaydi
Sen ölmeden bana ecel geleydi
Bir çikimlik canimi da alaydi
Böyle rusvay olmasaydik cihanda

diye agramaya basliyor. Ama, arkasından da gene koçaklamacı oluyor (30).

Dervis Pasa gayri kina yakinsin
Böbürlensin dört bir yana bakinsin
Emme bizden gece gündüz sakinsin Öç
aliriz ilk firsati bulanda

Diyor. Bu konuda özel arastirmasi bulunan Ahmet Özdemir, Dadaloglu'nun siirlerine baska siirlerden karismalar oldugu kuskusundadir. Genç folklorcularimizdan Halil Atilgan da, Kozanoglu anonim agitlarina oyun-düğün türkülerinin karistigini belirtmektedir. İki görüŖe de katiliyoruz. Agit niteliginde buldugumuz dörtlüklerden kimilerini sunuyoruz.

Atlas içlik yeleginde Cennet-i
ala dileginde Öldürmüşler
beyim seni Su Kötün'ün
beleninde (31)

Bahçemizde öten kuslar (32)
Bu kuslar nerede kislar Ünü
büyük Kozanoglu Kürk
giydirir at bagislar

Kara çadır egmeyinen Önü
çapraz dügmeyinen
Kozanoglu teslim olmaz Bes
bin atli gelmeyinen

Çıktım Kozan'in dagına Bir
göz attım otagına Asiretten
imdat olmaz Kaç kurtul
Gavurdagi'na

Kır atım ürktü bosandı
Üzengi yere dösendi
Ne yatarsın Kozanoglu
Kilici düşman kusandı

Sürdürür atım sürdürür
Sürgüsü duman püskürür
Yigitlerin serefi cenk Hem
ölür hem öldürür

Kozanoglu oturuyor Beylik
toplar atiliyor Ne durursun
Kozanoglu Kan gövdeyi
götürüyor

guslar (Kozandagili agzi) gislar
(Kozandaglı agzi) Gozanoglu
(Kozandagili agzi)

gara çadır (Kozandaglı agzi)

Bes yüz atli gelmeyinen
(Ahmet Özdemir)

Gaç kurtul (Kozan agzi)

Örkten bosandı (Ahmet Özdemir)

gilici(Kozan agzi)

Gan (Kozan agzi)

Kara yağlıklar karası	Garası..... (Kozan agzi)
Karisti Kozan arası	Gansti Gozan (Kozan agzi)
Agam kavgadan geliyor gavgadan (Kozan agzi)
Sol böğrü süngü yarası	

Kozan' a eller Kozan'a
Akil ermez bu düzene
Öldürmüşler beyimizi
Yasak mezarın gezene

Yusuf Agayı yakalatıp öldürülmesine neden olduğu için, Metli Hasan'a, köylüsü Himmetli'liler, bugün bile küfür etmektedirler (33). Doğu Kozan'da Yusuf Aga, bu acı sona ugrarken, Batı Kozan'da cinayetle evlilik yapan Ahmet Aga, görevlendirildiği Kütahya mutasarrıflığını bir süre sonra bıraktı. İstanbul'a tasındı.

Sonuçsuz Son Girişimi

"Pasa" lığı bırakıp İstanbul'a çekilen Ahmet Aga, 1877 Rus savaşım bağitlayan Yesilköy Antlaşması (Ayastefanos Muahadesi) sonrasında İstanbul'dan Anadolu'ya baslatılan göçe katılmak istedi. Keklik avlayacak bir yer diledi. Savaş paniginden yararlanarak, bıraktığı Kozan kültürüne geri dönmek, ahalisini yeniden kurmak amacındaydı. Kozandaki kendisine yasak olduğundan Konya verildi. O da, Konya kamuflesi ile Kozandaki yolculuğuna çıktı. Yolda topladığı yandaşlara, Kozandaki'nin etkili kişileri de katıldı. Kozan Tabur Ağası Gençoğlanoğlu Ahmet Aga, Sis Zaptiye Komutanı Vezir Aga, Sis Müftüsü Halil Efendi ile Kardeşi Mustafa Efendi (Senliklerden), Eski müftünün oğlu Abdullah Efendi, Çeliklerden Seyh Ali Efendi, Tavsanoglu kardeşler, Saimbeyli Müftüsü Mehmet Tefik Efendi, Sihh (Develi) dan Müderris Ali Rıza Efendi, Kadırlı'lı Karamüftüoğlu Hazim Efendi, Sirkintili Karafakioğlu, Ali Rıza Efendi katılanlar arasındadır.

Bu katılımlarla simdiki Kozan Barajı alanında açılan savasta devlet birliklerinin komutanı Akif Pasaya yenildiler. Ahmet Aga, yakalanıp yargılanarak Libya'ya, yandaşları da Rumeli'ye sürüldüler. Bu olay da ağıta döküldü.

Birkaç dörtlüğünü sunuyoruz (34).

Ne yatarsın hecin gibi	
Kara biyiği sicim gibi	
Ben ağlarım bas ucunda	
Anan kızı bacın gibi	Anan gizi (Kozan agzi)

Odasında ağır masa Kalk
beyim konagi döse Ne durursun
Ahmet Beyim Sis'e girdi Akif
Pasa

Koyunu vurdum esmeye
Takatım yok bel asmaya Ar
değil mi Kozanoğlu Akif
Pasaya düsmeye

Bak Aganın yatagina
Kekliğinin öteğine Cümle alem
dökülürdü Kozanoğlu etegine

Hemen belirtelim ki, Kozandagi kültüründe ezgiler yalnız ağıtlarla kalmıyor. Oyun-düğün türkülerini de içeriyor. 1926 yılında, simdiki adı İstanbul Belediye Konservatuvaryası, o zamanki adı Darüelhan müzisyenlerince notaya alınan ilk halk türküsü, "**Kozanoğlu avdan gelir**" türküsü oluyor (35). 1936'da da Anadolu ezgilerini inceleyen Macar müzikologu Bela Bartók Macar ezgileri ile Kozandagi ezgilerini benzesik buluyor (36). İkisi de Orta Asya kökenli olduğundan, benzesik olmaları bize göre doğaldır.

Kozandaglıların dil özgünlüğü bugün bile sürüyor. Yüzyilli başlarında "**En güzel en ince bize**" diye, yaygınlaştırılmak istenen İstanbul Türkçe'sine yüzyilin sonunda bile uyum sağlayamamış bulunuyor. Ana baba, amca, dayı gibi adlar, Himmetli dolaylarında **anacık, babacık emmicik, dayıcık** biçiminde söyleniyor. "**Babacıktan biz gorkarmışık degirmende döve döve öldüreceklerdi**" diye bir de espirileri duyuluyor. Kötün dolaylarında başörtüsüne "**keten**" deniliyor. Keten, Karacaoglan'ın dizelerinde de görülüyor. "**Bu kez**" Çaralan'ların dilinde "**Bugaz**", denli, ik "e" ile "**deenli**" oluyor. Ekilecek tohumu "**biter**" den bozma "**bider**" deniliyor. Anası ile babası ayrı soydan ya da ayrı dinden olanlara "**çandır**" adı veriliyor. Arapça'nın "**tipkisi**" ile "**ayni**"si onların dilinde "**cikla**" dir "**Çikla babası gibi**" sözleri çok duyulur. Farsça'nın köftesi, özellikle çiğ yada mercimekli olanı "siknian"dir. Sikilarak yapıldığı için isleviyle uyumludur. Damat ya da güvey yerine "**özne**" denir. Düğünlerde "**Övelin özne beyi**" türküleri söylenir. Pencerenin adı "**taka**", vadinin adı "**kisik**"tı Koyun sürüsüne "yoz" inek sürüsüne "**sürek**" denir.

Örnek daha çok ama, süre yok. Ayrıntisini almak isteyenler, Çeti Yegenoğlu'nun **Kozanca** adlı kitabını inceleyebilirler.

DIPNOTLAR

- 1- Ali Riza YALMAN: Cenupta Türkmen Oymaklari 2, KBY, Ankara 1977, Sabahat Emir Baskisi, s. 149, Dipnot.
- 2- Cavdet Pasa; Tezakir, TTK Yayinlari, Ankara 1968, s. 109. Cavit Baysun baskisi, 21-29. Tezkereler.
- 3- Ayni kararla Hacin adi Saimbeyli, Rumlu adi Doganbeyli, Venk adi Kandilli edildi.
- 4- Küçük birimlerin yöneticisi olan kedhüda simdiki muhtarlik karsiligidir.
- 5- Abdurahman Münir Kozanoglu; Kozanogullari, Istanbul 1989, S. 7. 8. Dipnot 1,2, 3.
- 6- Ahmet Refik; Anadolu'da Türk Asiretleri, Istanbul 1989, Enderun Kitabevi, s. 89.
- 7- A. Münir Kozanoglu, agy, s. 74, Dipnot.
- 8- Ahmet Refik; agy, s. 21.
- 9- A. Münir Kozanoglu, agy, s. 21.
- 10-A. Münir Kozanoglu, agy, s. 21. Dipnot.
- 11-Feke'de de bulunan bu adlari esprisi kalmadigindan, degistirilmesi gerekiyor. 12-Ahmet Özdemir; Aysarlar ve Dadaloglu, Dayanisma Yayinlari, Ankara 1985, s. 197.
- 13-Bkz. Ahmet Özdemir, agy, s. 197.
- 14-Bozok, Yozgat'in eski adi. Bozoklu, Çapanogullari oluyor. 15-Bey sani, Kozandaglilar'dan çok Aysarlarda kullanilir. 16-Cevdet Pasa, agy, s. 110. 17- Menemencioglu Ahmet Bey Defteri, s. 148.
- 18-Charles Texier; Küçük Asya, Ali Suat Çevirisi, 1926, s. 102.Eski Yazı. 19-Kasim Ener; Tarih Boyunca Adana Ovasina Bir Bakis, Dokuzuncu Baski Adana, 1993, s. 211.
- 20-Ahmet Özdemir; agy, s. 179. A. M. Kozanoglu, agy, s. 80. 21-Öykü Hamamköyü'ndeki torunu Lütü Yildirim'dan dinledi. 22-Kadir Aga'mn sözü için, bkz Ali Riza Yalman, agy, s. 181 -189.
- 23- Hokka Dagi Tapan yöresindedir.
- 24- Öykü, Saimbeyli'de Mahir Yazicioglu'ndan dinlendi.
- 25-A. Münir Kozanoglu, agy, s. 71.
- 26-A. Münir Kozanoglu, agy, s. 72.
- 27-Bu gerçekler ortadayken, Gürlesen'deki Kozanoglu mezarlarini para için açanlar oldugu duyuluyor.
- 28- Öykü, Saimbeyli'de Emekli Öğretmen Ömer Akçali'dan dinlendi.
- 29-A. Münir Kozanoglu, agy, s. 76. 30 -A. Münir Kozanoglu, agy, s. 83. 31-Ali Riza Yalman, A. agy, s. 190.

- 32-A. Münir Kozanoğlu, agy, s. 190 sonrası.
33-Cevdet Paşa, çarpışmalı sıkışık günlerde alınabilen yanlış bilgilere dayanarak, Metli Hasan'ı Gürlesen Keddüdası Misli Hasan Kahya olarak geçmiştir. Bkz. S. 187. Gürlesen'de öyle bir kimse yok. 34-Ali Rıza Yalman, agy, s. 189. 35-Belleten, 1987/1-2. Türk Folkloru 36-Bela Bartök, Küçük Asya Türk Halk Müsükisi, Pan Yayıncılık 1991, Bülent Aksoy çevirisi.

KAYNAK DİZİNİ

- 1-Ahmet Refik, Anadolu'da Türk Asiretleri.
- 2-Cevdet Paşa, Tezakir 21-29. Belgelisi.
- 3-Bela Bartök, Küçük Asya Türk Halk Müsükisi.
- 4-Ener, Kasım; Tarih Boyuncu Adana Ovasına Bir Bakış.
- 5-Abdurahman Münir Kozanoğlu, Kozanoğulları.
- 6-Menemencioglu Ahmet Bey Defteri.
- 7-Özdemir, Ahmet; Avsarlar ve Dadaloğlu.
- 8-TeXier Charles; Küçük Asya.
- 9-Yalman, Ali Rıza; Cenupta Türkmen Oymakları 2
- 10-Yegenoglu, Çetin; Kozanca.
- 11-Belleten.

KAYNAK KİSİLER

- 1-Akçali, Ömer 2-Atılın,
- Halil 3-Boratav, Prof Pertev
- Naili 4-Yazıcıoğlu, Mahir 5-
- Yıldırım, Lutfi